

Model og metode i økonomisk historie

ET SVAR TIL PER BOJE

AF JAN PEDERSEN

Per Boje kredser i sin replik om det at være „tendentiøs“. Min anmeldelse er tendentiøs og derfor skuffende. Grunden til at *jeg* er tendentiøs, er at jeg fremstiller *ham* som tendentiøs. Min kompliment for den elegante retorik – det er godt at være helgarderet! Jeg må søge tilflugt i Hans Kirks bemærkning om tendens i *Kritisk Revy* 1927: „Ethvert værk må give udtryk for en oplevelse eller en anskuelse og være båret af lyst til at overbevise andre“.¹

Per Boje mener jeg tager fejl når jeg bruger termen „konservativ“ om det ideologiske værdisæt som er indlejret i *Vejen til velstand*. Han identificerer sig nemlig ikke med denne position. Noteret – det er bare uden betydning for anmeldelsen. En tekst, her *Vejen til velstand*, har en given substans som er struktureret på en given måde. Hvis den der tolker teksten, er i stand til at identificere elementer i den, ideologiske eller andre, og sandsynliggøre at disse elementer er signifikante, dvs. bidrager til at forme tekstens overordnede mening og budskab, så er tolkningen valid. Jeg fastholder at min vurdering af bogen som båret af konservativ ideologi hviler på bæredygtige iagttagelser og ræsonnementer. Jeg taler her om ideologi som forskningsbegreb, ikke om individuelle meninger, holdninger, stemninger eller partitilhørsforhold. En ideologi er bestemt ved det særlige billede den viser af det moderne samfund og dets problemer og muligheder, ikke på vilkårlig vis, men ved den måde ideologien adskiller sig fra andre ideologier på. Ideologi er til stede i vores tænkning hvad enten vi kan lide det eller ej, også i forskningen.

Det er et interessant, men selv efter Per Bojes replik uafklaret spørgsmål om „grundfortællingen“ kun er de konstant cirkulerende ikoner og anekdoter i dagligdagens historiebrug, hvad enten vi taler om underholdningsindustrien eller Ministeriets kanonlister; eller om outputtet fra de historiske forskningsinstitutioner også er bundet af grundfortællingen. Der er en overlappende flade mellem historiebrug og forskning, men det giver alligevel mening at skelne. Det ville være godt at få forklaret hvordan faglig fornyelse sker og er sket i forskningen, og få sat *Vejen til velstand*, den nye grundfortælling, i relation her-

¹ Her citeret efter Hans Kirk: *Litteratur og tendens. Essays og artikler*. Udvalg og forord ved Børge Houmann, Gyldendal, København 1974, s. 22.

til. Per Boje skriver nu at det ikke har været i hans fokus. Men hvad er så formålet med den tre siders *teaser* om sagen som jeg citerer og kritiserer i min anmeldelse (s. 507)?

Jeg er stadig i tvivl om hvor ambitiøs målsætningen for værkets ændring af vor forståelse er. Ved læsningen af replikken fornemmer jeg dog en opblødning. Det er ikke forskningen der er „misvisende“, kun det billede man „gang på gang møder i den offentlige debat, i bred historiefremstilling og i dele af faglitteraturen“. Det er en lettelse at høre, men det åbner en ny stor diskussion om hvorvidt og hvordan forskningen er ansvarlig for måden historien bliver opfattet og brugt på uden for universiteterne. Personligt synes jeg der ligger en vigtig opgave for forskningen i at afkræfte usandheder og demontere myter, men jeg tror ikke det er muligt eller ønskeligt at lave paradigmatisk skift top-down.

Vedrørende den sociale ontologi i *Vejen til velstand* bekræfter Per Boje i replikken at han stiller sig kritisk til aktørgrupperne i samfundet og tillægger dem, hver især, en betydning (et ansvar?) for om den økonomiske vækst er blevet fremmet eller hæmmet. Dette metodiske udgangspunkt må stå centralt i diskussionen af værket.

Det er i økonomisk historie usædvanligt at et samfunds udvikling vurderes efter om væksten, altså stigningen i produktionsmængden, var lidt mindre eller lidt større, og hvem der var skyldig eller fortjenstfuld i den henseende. Normalt arbejder man med at identificere forskelle mellem udviklingsveje grundet i tre forhold: ressourcer, institutionelle træk og kontingente omstændigheder. Forskelle i vækstrate er et vigtigt empirisk emne, men drøftes ikke ud fra et maksimum- eller optimumkriterium for hvor godt det *kunne* være gået hvis ikke den ene eller den anden aktørgruppe havde optrådt uhensigtsmæssigt eller fået for mange fordele, set i forhold til en forestillet målsætning om eller potentiale for maksimal vækst. I historisk tilbageskuende sammenhæng er maksimal vækst en fiktion. Jeg medgiver at det kan diskuteres om historikere i deres udlægning af hvad der faktisk er sket, også skal inddrage hvad der kunne være sket. I replikken nævner Per Boje det kontrafaktiske element, men dette metodiske problemkompleks diskuteres ikke i bogen.

Det er også specielt at socioøkonomiske interessegrupper så uformidlet tillægges ansvars pådragende kollektiv aktørstatus i økonomisk-politiske sammenhænge. I det økonomisk-historiske normalbillede optræder markedsøkonomiens aktører individuelt og nytte- eller profitmaksimerer inden for et sæt givne institutionelle rammer. De økonomiske aktører er også politiske aktører; på dette felt er udgangspunktet ligeledes atomistisk i kraft af det liberale demokratis valghandlinger, men retningen lader sig i nogen grad styre gennem kollektiv organi-

sation og partimæssig repræsentation. Dette giver forskellige grupper mulighed for at påvirke både bestemte beslutninger og den institutionelle udvikling, altså rammedannelsen for den individuelle økonomiske aktivitet. I et liberalt demokrati har alle grupper lige adgang til denne proces, og det kræver derfor særlig omhu i argumentationen hvis man mener at en bestemt gruppe, lad os bare sige bønder og husmænd, har tilegnet sig magt og indflydelse på en måde som transcenderer rammen og lader netop deres økonomiske klasse slippe af sted med systematisk *rent-seeking* af historisk rækkevidde.

Påstanden om at denne eller hin gruppe bærer ansvaret for et lands vækstperformance, tilfredsstillende ikke den historiske genres krav om realisme, altså troværdig og genkendelig repræsentation af de faktiske processer der former beslutninger og udfald i et samfund med inkluderende institutioner. Der er et i mine øjne umotiveret lag af normativitet og domfældelse i en vending som „det mindre og mellemstore landbrugs brug af den politiske magt til eksklusiv adgang til landets jord“, og endnu mere her: „problemet er stadig, at landbruget har så stor, politisk styrke, at Danmark i EU's landbrugspolitik f.eks. ikke har hørt til bannerførerne for at få reduceret de miljømæssige omkostninger ved intensiv landbrugsdrift“ (begge citater fra replikken). Dette var/er politiske problemer. Historikerens opgave er at forklare hvorfor og hvordan landbruget vandt sine resultater gennem mobilisering, organisationer, valgkampe, ekspertrådgivning, argumentation og kompromiser med andre. Opgaven er ikke at bebrejde erhvervet at de gjorde det, eller bebrejde andre at de lod dem gøre det. Her synes vi at være inde på en nyere, efter min opfattelse uheldig tendens i humaniora og samfundsfag: kollektiv skyld og skam.

Per Boje erklærer at hans „fokus har været at udvikle en anden grundfortælling, som simpelthen er mere rigtig“. Der er for mange problemer i både metoden og konklusionerne til at man uden videre tror på det er lykkedes – simpelthen.